

MISTR SUN O VÁLEČNÉM UMĚNÍ

PRELOŽIL OLDŘICH KRÁL

Třináct knih Mistra Suna o strategii aneb *O válečném umění* vstoupilo do české kultury pozdě a ne právě nejšťastněji: péčí někdejšího armádního vydavatelství Naše vojsko, z laického zájmu dvou armádních historiků a za dodatečné, snad až příliš blahovolné spolupráce profesora Jaroslava Průška. Překlad byl pořízen přes několik anglických převodů (Calthrop, L. Giles, Machell-Cox, A. L. Sadler) do naivně starožitné dikce hemžící se okršleky, střídami, šalbami, šturmováním, houfy v neustálých inverzích... Průškův převážně historický doslov se dovolával dobové autority vůdcovské (Mao Ce-tung) bez podstatnějšího zřetele k filosofickým kontextům i důsledkům textu. Leč konec dobrý, všechno dobré; nepříliš vydařená česká edice vyvolala v české ohlasové literatuře zcela unikátní počin: českou verzi Sunova textu si přečetl básník. A jak přečetl! Tak jako nikdo předtím a nikdo po něm. Tímto básníkem byl Jiří Kolář. Ve šťastném znamení čínské poesis v Čechách vznikla Kolářova básnická replika Sunova vojenského textu. Bez opory historické a filologické Kolář přečetl Mistra Suna jako obecný text strategický a filosofický a odvedl jeho myšlení i řeč od zápasu válečného k zápasu tvořivému, k zápasu o báseň, o text a ducha básně. Kolářova replika *Mistr Sun O básnickém umění* byla přitom bližší Sunově ideji strategické svým mravním patosem, svým důmyslem i řečí nežli ten český překlad, jenž mu byl vodítkem. Proto jsem se jí inspiroval při mém současném pokusu o nový český překlad čínského originálu.

* * *

Traktát Mistra Suna (Sun-c') je nejstarší dochovanou knihou strategického myšlení a nejstarší literárně doloženou vojenskou doktrínou v dějinách lidstva. Originál, ze kterého byl pořízen tento český překlad, pochází z formativního období čínské civilizace, přesněji: z té části toho období, kterému se dostalo v čínských kronikách pojmenování Válčící státy (Čan-kuo 403-221 př. n. l.).

Mistr Sun bývá tradičně představován jako současník Konfuciův (551-479 př. n. l.). Jeho text je však spíše současníkem Konfuciova nástupce Mencia (nar. asi 371 př. n. l.) a Konfuciova filosofického protivníka - taoisty Čuanga (asi 369-286 př. n. l.). Jeho myšlenky i jejich dikce nejednou nápadně souzní s myšlenkami Starého Mistra (Lao-c'). Autor textu navíc bezpochyby znal traktáty Mistra Mo Ti (asi 479-438 př. n. l.), plebejce mezi čínskými filosofy. A určitě mu nebyli cizí legisté typu Mistra Suna (nar. asi 300 př. n. l.) a Mistra Chan Feje (zemřel 233 př. n. l.)

Byla to tehdy čínská doba filosofická a zároveň doba velkých střetů sociálních a mocenských. Vedle konfuciánů, mohistů a legistů, nabízejících politické vize a eticky a autoritativně založené projekty nových pořádků, i vedle taoistů hlásajících kosmologicky vyšší a ontologicky hlubší principy přirozeného života, bylo dosti místa pro třídu vojenských specialistů, nabízejících zaručená tajemství válečného umění a strategického důvtipu.

Mezi těmito mistry britkých návodů a důmyslných tahů na poli válečném vynikl - tak se traduje - muž jménem Sun Wu z jihočínského státu Wu, poctěný na způsob filosofů a učitelů titulem Mistr, tedy Mistr Sun. Jeho jméno by nepochybně upadlo v zapomenutí, nebo by sloužilo pouze za příklad v rejstříku historických legend a filosofických anekdot, tak jako jména jiných svého času slavných a vyznamenávaných. Upadlo by v zapomnění anebo by přetrvalo jen v lakonických zápiscích historických análů, nebýt rozsahem nepřilíš velkého textu, jenž nesl jeho jméno: "Sun-c' ping fa", což se dá přeložit jako "Mistr Sun: Válečné umění" nebo "Válečné umění Mistra Suna" anebo: "Mistr Sun O strategii".

U nás obvyklý překlad titulu Sunovy knihy, respektující starší český překlad z r. 1949, se podroboval jistému zavedenému úzu; podle nějž se čínské slovo "fa": zákon, pravidlo, metoda či způsob řízení překládalo oním širokým a svou ambivalencí docela vyhovujícím slovem: "umění". (I poslední prestižní americký překlad Rogera T. Amesese nese podobně řešený titul Sun-tzu The Art of Warfare, N.Y 1993) Ani překlad prvního slova není bez rozpaků, nebo slovo "ping" obvykle znamená "zbraň, vojsko, voják". spíše nežli "válku". Takže by "umění vojenské" bylo možná víc na místě. I když - máme-li býti důslední - celý třináctičlenný traktát je především o zásadách a pravidlech vojenských střetání, o pochodech a pohybech vojsk, o jejich postavení a tažení vůči nepříteli, jimiž má být náš protivník připraven k prohře, aniž jsme se vystavovali riziku porážky anebo zbytečných ztrát.

A je tu ovšem náš západní, řecký pojem strategie; složený ze slov "stratos" neboli "vojsko" a "ago" neboli "vésti, vedu", tedy: voje-vůdcovství. Takže by se současný překlad docela dobře mohl jmenovat prostě "O strategii". I proto, že to, co činí Sunův text dodnes aktuálním a živým, je právě ten obecnější rozměr jeho uvažování, jímž přesahuje téma vojenské a válečné.

Je to ostatně posun a přesah ne nepodobný tomu, který se udál v různocnění nejslavnějšího ze staročínských textů, spisku Starého' Mistra, jenž byl nepochybně zamýšlen jako návod vladařský, ale brzy začal fungovat a i dnes žije především jako text oslovující nás otázkami ontologickými.

* * *

Bibliografie Dějin dynastie Chan zaznamenala knihu *Mistr Sun z Wu, válečné umění*, v rozsahu osmdesáti dvou kapitol textu a devíti svitků nákresů, plánek a diagramů. Podle pozdějších komentářů soubor téhož jména existoval ve třech svazcích. Třináct knih naší verze tvořilo v tom konvolutu svazek první, další dva svazky nejspíš tvořily exegeze, komentáře a zlomky. Současní badatelé mají zato, že našich třináct dochovaných knih představuje jádro Sunova textu i učení, k němuž byly připojeny další (dle čínských zvyklostí: vnější) texty. Tak tomu bylo třeba u Menciova textu, kde se dochovaly vnitřní a vnější knihy. Připomíná to i Vnitřní a Vnější a Různé kapitoly tradovaného textu taoisty Mistra Čuanga.

Nikdo si nemyslí, že onen široký konvolut Sunových textů byl dílem jednoho autora. Většina má zato, že historie prvních třinácti kapitol byla uzavřena dříve, než začaly vznikat texty přidané. Všechno podstatné z toho, co dnes máme, se ostatně váže k oněm prvním třinácti kapitolám, v nichž všechno důležité bylo také řečeno.

Jeden z nejproslulejších čínských stratégů, vojáků a básníků, Cchao Cchao (155-220 n. l.), napsal svůj komentář právě jen k těmto třinácti kapitolám, a i to ukazuje, že ostatní texty už v jeho době buď neexistovaly, nebo nebyly úplné, anebo nebyly důležité.

Co dneska, díky archeologickým nálezům, přibylo, to je textový materiál, který zřejmě k oněm přidaným textům patřil. Značné rozdíly v obsahu i stylu to jen potvrzují, i když souvislost výkladová je zřejmá.

* * *

Válečné téma a téma bojového umění je ve, staročínské filosofické literatuře zmiňováno nejednou. Čínští filosofové přikládali tomuto tématu nesrovnatelně větší význam než jejich západní kolegové, to je jisté.

V řadě filosofických spisů najdeme obšírná pojednání o vojenském a válečném myšlení: *Mistr Mo* (Mo Ti), *Mistr Sun* (Sun-c'), *Mistr Kuan* (Kuan-c'), *Letopisy pana Lu* (Lu-š' čchun-čchiou), *Mistr z Chuaj-nan* (Chuaj-nan-c').

V jiných spisech, mezi nimi v tak významných jako jsou Konfuciovy Hovory, Mencius, Lao-c', Mistr Chan Fej i nedávno objevené Hedvábné rukopisy Žlutého císaře, najdeme někdy dosti obsáhlé pasáže z oboru válečnického myšlení.

Tato pozornost k válečnému a bojovému myšlení je na první pohled poněkud zvláštní v kultuře, která je tak bytostně sedlácká a civilní, v kultuře, v níž je válka a vojenský duch až to poslední, co mělo být vyzvedáno a oslavováno.

Ostatně ani v takové knize jakou je *Mistr Sun O válečném umění*, tedy v knize cele věnované válce, vojenské strategii a taktice, nenajdeme oslavu války. Jistě, deklaruje se tu hned v samém začátku význam války, ale spíše se hovoří o válce jako o nutném zlu, o neštěstí a tragickém nebezpečí pro stát, pro lid, pro každého člověka. Nenajdeme zde ani slovo oslavy vojenského hrdinství a udatenství. Spíše se počítá s lidskou zbabělostí, s člověčí ziskuchtivostí, s lidskou malomyslností. A přemýšlí se, jak i s nimi zvítězit anebo, dokonce jak právě skrze ně, skrze všechny tyto reálné a "špatné" vlastnosti dosíci vítězství. Ostatně i to vítězství, koneckonců, není žádná čest a sláva, ale nutnost a výhoda a zisk a naděje přežít.

Válečná zkušenost byla kultuře Válčících států vlastní. Byla to každodennost boje a samozřejmost života. Do té doby byly války souboji aristokratů za aristokratický zájem. Tak byli aristokrati k boji také vychováváni. I Konfucius, humanista a

aristokrat, jehož soustava lidských vztahů byla patriarchální, rodinná a civilní, byl - podle svých žáků - připraven nejen pro kariéru učitelskou a politickou, ale i pro dráhu vojenskou. (Viz Hovory IX,26 - XIII,29 - XIII,30 - XVI,7)

Jenže doba Válčících států hodně změnila. To jméno epochy o leccěms vypovídá. To již nebyly střety osobní a rodové, i když individuální a rodové zájmy jistě neztratily na významu. Teď to byly střety celých států a dokonce celých společenství států, unií a aliancí, jež dominovaly. Válka se etatizovala a s tím ovšem i profesionalizovala. Masakrovány nebyly už výlučné skupinky rytířů, ale zástupy vojenského lidu, vedeného námezdnými vojáky, důstojníky a vojevůdci z povolání.

To je válečná skutečnost, kterou bral v potaz autor knihy o válečném umění a o strategii.

* * *

Zmínili jsme již vztah tohoto strategického textu k textům filosofickým. Tento vztah je hned několikery:

a) Formálně je vztah vyjádřen tou skutečností, že strategické spisy byly evidovány a klasifikovány mezi knihami filosofů neboli "c" v prvních velkých bibliografiích v imperiálních historiografiích. Pragmaticky orientovaná čínská filosofie mohla bez potíží zahrnout "myšlení válečné" mezi obory aplikované filosofie. Bylo to přirozené, bylo to v jejím duchu a patřilo to k jejímu charakteru.

b) Ještě podstatnější je slohová příbuznost strategických textů s texty filosofickými - aspoň podle Mistra Suna soudě. Není ostatně vyloučeno, že právě tato "filosofická" díkce Mistra Suna byla jednou z příčin jeho mimořádného vyniknutí, jeho kanonizace a uchování. Jiné texty jiného rázu nepřežily, neboť nebyly pojaty do klasického fondu za dynastie Chanů, kdy se tento fond tvořil.

c) Vztah "vojenského" a strategického textu a textu filosofického nebyl v té době jednostranný. Už jsme se zmínili, jak se mnohý filosofický text četnými "úlety" do vojenského a válečnického toposu o tuto blízkost přičinil a tak zpětně podpořil filosofický habitus vojenských textů. Pro "vojenské" úlety čínských filosofů byly dva zcela přirozené důvody. Vojenská a válečná realita byla neodmyslitelnou součástí reality té doby. Čínská filosofie byla filosofií angažovanou, eticky a politicky formulovanou a prakticky orientovanou, takže nemohla pominout tak významný politický a etický fakt, jakým byla válka.

Nadto byla ve výrazu čínských filosofických knih a textů silně vyvinutá metafora, čerpající z nejrůznějších oborů lidských činností: literární, malířské, tesařské, kulinářské, hudební, věštebné... a ovšem i vojenské. Terminologie a slovníky a idiomy přecházely z jedné žánrové aplikace do druhé zcela plynule a tak posléze

vytvářely dosti jednotný "teoretický idiom", zajišťující v čínské kultuře jiným než západním způsobem integritu teoretické reflexe, jejíž "zastřešení" bylo vnitřní !

Západní (evropská) dualita, dvoj-domost světa, je v čínské kultuře konfrontována s jedno-domostí, s non-dualitou, s jednotou.

Vymežující není identita, nýbrž relace. Každý člověk, každá věc na tomto světě, je v tomto světě a nemůže z něj být vyjmuta na způsob objektivní představy, konstantní a konstituující ideje za proměnlivou a nestálou fenomenalitou věcí.

Vymežující není podstata věcí, ale jejich funkce, jejich role ve vztahu k ostatním a ve vztahu ostatních.

* * *

Na počátku nového řešení českého překladu Sunova textu bylo mé soukromé okouzlení jeho kolářovskou replikou, nazvanou *Mistr Sun O básnickém umění* z roku 1957.

V opozici k dočasné ztrátě mravní paměti rozvinul Jiří Kolář na půdorysu klasického textu svůj vlastní plán mravní ideje básnické.

V opozici k dobovému uvolnění, či spíše rozpadu básnické formy, vysunul Jiří Kolář do popředí její základní článek: verš, jako prostředek významového členění textu.

Inspirace mého nového překládání sunovského textu vychází i z třetí opozice Kolářovy repliky. Tou opozicí byla na první pohled zřejmá odlišnost ve srovnání s tím českým sunovským textem, který byl přitom Kolářovou jedinou oporou a předlohou.

Těmito zkušenostmi byly určeny podoba i čas mého překladu. Bylo tu přání vrátit Mistra Suna do kontextu českého myšlení, jež je v současné době víc než kdy jindy vystaveno otázkám, které si kladl před více než dvěma tisíci lety zakladatel východoasijského strategického myšlení.

Byla tu vůle vrátit Mistr Suna do českého kontextu v adekvátnější podobě.

A byl tu nápad nabídnout touto replikou repliky, tím dvojitým návratem, skromný hold básnickému slovu Jiřího Koláře ve chvíli, kdy se jeho sunovský text chystá k novému vydání.

Tak novým Sunem ukázat a zpřítomnit dobrodružství ducha a bohatství srdce, která se nacházejí na pomezí kultur.

KNIHA O PLÁNU

計 篇

A MISTR SUN PRAVIL

Válka je největší věcí státu -
je místem života a smrti
je cestou k přežití či zkáze
A tak je třeba ji zkoumat

Pět vláken spřádá osnovu
Z nich splétáme plán
a rozplétáme podstatu strategie:

První se jmenuje *Cesta*
druhé se jmenuje *Nebe*
třetí se jmenuje *Země*
čtvrté se jmenuje *Vojevůdce*
páté se jmenuje *Metoda*

Cesta sjednocuje mysl lidu s vládcem
tak aby s ním dokázal zemřít
tak aby s ním dokázal žít -
bez ohledu na nebezpečí

Nebe představuje proměny Jin a Jang
střídání zimy a tepla
posloupnost ročních dob

Země znamená výšku a hloubku
daleké a blízké
schůdné a neschůdné
široké planiny a těsné soutěsky
Země znamená život a smrt

Vojevůdce znamená moudrost a inteligenci
důvěru a vztah
chrabrost a přísnost

Metoda znamená důmysl a pořádek
ve vedení důstojnictva
v organizaci zásobování

O této pěťici
ví každý vojevůdce vše

Zvítězí ten kdo ji pochopil
Prohrává kdo ji nepoznal

Tak jejím uspořádáním tvoříme plán
a dobíráme se podstaty

Ptáme se:

Který z vládců má v sobě cestu?
Kdo z vojevůdců je schopnější?
Na čí straně je nebe a země?
Kdo prokázal zásady a kázeň?
Čí vojska se jeví silnější?
Kdo má rytíře i vojska připravenější?
Čí pochvaly a tresty jsou jasnější?

Z odpovědí na ty otázky zjistíme
kdo bude vítěz a kdo poražený!

Vojevůdce jenž se bude řídit mou radou
jistě zvítězí a vytrvá v čele vojsk

Vojevůdce jenž se nebude řídit mou radou
stejně jistě prohraje a bude smeten

Naslouchaje mi promýšlej svůj plán
a na mých radách zakládej své postavení
abys je podepřel proti těm druhým

Postavení znamená
sílu založenou na výhodě

Válka je především
důmyslná lest:

tak jsi-li schopný
předstírej neschopnost
tak jsi-li připraven
předstírej nepřipravenost
tak jsi-li nablízku
dělej žes daleko
tak jsi-li daleko
dělej žes nablízku

Nepřítele na sebe vylákej
zdánlivou výhodou
Předstíraje zmatek
náhle na něj udeř
Tam kde je ho plno
připrav se na jeho příchod
ale vyhni se mu
sotva zjistíš že je silnější

Je-li rozzuřený
ještě ho provokuj
Je-li skleslý
vzbuď jeho pýchu
Je-li odpočatý
vyčerpej ho
Má-li přítele
odděl je

Útoč jen tam kde tě nečeká
a udeř kde by se toho nenadál
V tom je umění mistrů vedení války
nesdělitelné předem

Zřejmé je pouze tolik:
ten kdo již před bitvou
při poradě v chrámu stál na vítězství

zřejmě promyslel mnoho způsobů plánu
ten kdo již před bitvou
při poradě v chrámu nedokázal zvítězit
nepromyslel dostatečný počet plánů
Promyšlený plán přináší vítězství
nedostatečný plán nese porážku
Co teprv tam kde žádný plán nebyl!

Z tohoto pohledu jsou mi
vítězové i poražení
předem zjevní!

KNIHA O PŘÍPRAVĚ BITVY

作戰篇

A MISTR SUN PRAVIL

Obecným pravidlem vedení války je:

Vypravuješ-li do pole
tisíc válečných vozů
tisíc těžkých vozů
sto tisíc těžkooděnců
s pící a špíží na tisíc mil
nezapomeň na další výdaje -
na náklady k důstojnému přijetí hostů
na pomocné látky včetně lepidel a laků
na ošetření a opravy vozů i výzbroje
Na to vše počítej
nejméně tisíc zlatých prutů denně
Teprve pak můžeš zvednout

sto tisíc mužů
hotových k boji
v němž půjde o všechno

Vše má svůj čas
otálení otupí zbraně
i odhodlanost vojáků
Útočíš-li na opevněné město
ztratíš mnoho sil
Dlouhým tažením v poli
vyčerpáš prostředky státu

Jsou-li zbraně otupeny
ochabne-li horlivost vojáků
tvé síly vyprchají
tvé prostředky vyschnou
načež ostatní knížata
využijí tvé nouze a povstanou
a ani největší mudrc
nenapraví co se už stalo

A proto:
I když se mezi vojáky často proslýchá
o neuváženém spěchu v tažení
ještě jsem neviděl aby schopný vojevůdce
sázel najeho prodlužování
Zatím žádný stát nezískal
zdlouhavým způsobem boje

Věz že ten kdo nevychutnal
až do dna veškeré zlo války
nevychutná ani její zisk

Dobrý vojevůdce
nevolá dvakrát do války
nežádá třikrát o zásoby
výzbroj si doveze z vlasti
ale potravu si bere u nepřítele
jen tak bude vždycky mít
dostatek zásob pro své vojsko
Zbídačování státu vojskem:
Vzdálené vojsko znamená
daleké zásobování
Daleké zásobování znamená
vyčerpávání lidu

Je-li vojsko blízko domova
stoupají ceny
Stoupají-li ceny
vysychají zdroje

Vysychají-li zdroje
vede to k neúnosným nuceným pracem
Ztrácíš-li síly v poli
vyprazdňují se příbytky rodin:
Válka pohltí sedm desetin statků
šest desetin veřejných výdajů půjde
na rozbité vozy a uštvané koně
na štíty prilby luky a kopí
oblévací věže tažné voly těžké vozy

Proto se moudrý vojevůdce
opatřuje zásobami na úkor nepřítele:
Jedna měrice nepřátelského obilí
se vyrovná dvaceti měřicím vlastním
Jeden pytel jeho píce
se vyrovná dvaceti vlastním

Nepřítele zabít
je jen akt zuřivosti
Pravým ziskem je
zbavit jej výhody

Tak když jsi ukořistil deset vozů
při srážce vozeb
odměň toho kdo vzal první vůz
na ukořistěných vozech dej vyměnit korouhve
zařaď je mezi vlastní vozbu
a ihned je rozjed'
O posádky jež jsi zajal
se dobře postarej
Tak posílíš své síly
nutné k vítězství nad nepřítelem

Tvým hlavním cílem buď vítězství
a ne vleklé tažení

Tak drží vojevůdce
jenž ví co je válka
v rokou osud lidu
Tak rozhoduje o bezpečí
anebo zkáže svého státu

KNIHA O DŮMYSLNÉM ÚTOKU

謀 攻 篇

A MISTR SUN PRAVIL

Obecná pravidla vedení války:

Hlavní je zachovat
celistvost vlastního státu
až na druhém místě je
rozbití druhého státu

Hlavní je uchovat
vlastní vojsko v celku
až na druhém místě je
rozbití cizí vojsko

Hlavní je uchovat
celistvost vlastních vojáků
až na druhém místě je

rozprášit cizí voje

Hlavní je uchovat
celistvost vlastních oddílů
až na druhém místě je
rozdrtit cizí oddíly

Hlavní je uchovat
celistvost vlastních řad
až na druhém místě je
zničit cizí řady

Nejlepší není ten
kdo ve stu bitev stokrát zvítězil
ale je nejlepší
kdo cizí vojska pokořil bez bitvy

Je vrcholem válečného umění
potřít nepřítele důmyslem

Pak teprv přijde umění
zbavit ho jeho spojenců
Až potom je umění
srazit se s ním ve zbraní
Tím úplně posledním uměním
je zaútočit na jeho hradby

K obléhání opevněných měst přistoupíme
až když není zbytí:
Neboť útočné věže a všechny stroje
nepřipravíme dříve než do tří měsíců
a další tři měsíce potrvá
nežli navršíme valy

Vojevůdce hnaný nezkrotnou netrpělivostí
žene své lidi jak mravence proti hradbám
takže jedna třetina vojáků padne aniž město dobyl
Takový způsob útočení je holé neštěstí

Proto je nejlepším vojevůdcem ten
kdo bez boje pokořil cizí vojsko
kdo bez obléhání dobyl cizí město
kdo si bez vleklého tažení podmanil cizí stát

Tak šetříce vlastní způsobilost k boji
celému světu se můžeme kdykoli postavit
aniž jsme zbraně ztupili
zabezpečíme to co jsme získali

To je umění důmyslného útočení!

Proto je pravidlem vedení vojsk:

Jsi-li desetkrát silnější

nepřítele obklič

Jsi-li pětkrát silnější

na nepřítele udeř

Jsi-li dvakrát silnější

střetni se s nepřítelem

Je-li ti nepřítel rovný

pokus se jej rozdělit

Jsi-li slabší než on

snaž se mu ubránit

A nemáš-li proti němu šanci

vyhni se mu

Co je pevností vůči malému

To je slabostí vůči velkému

Vojevůdce je sloupem podpírajícím stát

Stát je silný

dokud je sloup celý

stát je slabý

když byl sloup narušen

Vládce může trojím způsobem

přivést své vojsko do nesnází:

Vyzve-li své vojsko k postupu

aniž si je vědom že toto vojsko

není takového postupu schopno

Vyzve-li své vojsko k ústupu

aniž si je vědom že toto vojsko

není takového ústupu schopno

Tomu se říká rozložit vojsko!

Řídí-li vojsko stále stejně

aniž znal jeho skutečný stav

vyvolá nejistotu v řadách velitelů

Nakládá-li na ně stále stejné úkoly

aniž zňal jeho skutečné síly

vyvolá pochybnosti v řadách velitelů

A když je jeho vojsko

takto nejisté a plné pochyb

druzí vévodové začnou vyvolávat třenice

Tomu se říká uvádět vojska ve zmatek

a odvádět je z cesty k vítězství

Proto je pět věcí
podle nichž se pozná vítěz:

Vítězí ten kdo ví
kdy může či nemůže bojovat
Vítězí ten kdo ví
jak naložit s vlastní převahou a nebo slabostí
Vítězí ten kdo umí
prodchnout své vojsko od shora dolů jedinou vůlí
Vítězí ten kdo sám vždy ve střehu
dokáže překvapit nepřipravené
Vítězí vojevůdce který toto vše dokáže
aniž jej vládce řídí

To je pět měřítek
podle nichž poznáme budoucí vítěze

Proto se praví:
Kdo zná protivníka a zná sebe
vybojuje sto bitev beze ztrát

Kdo nezná protivníka ale zná sebe
jednou zvítězí jednou prohraje

Kdo nezná protivníka ani sebe
ztratí každou bitvu

JSOU CESTY PO NICHŽ SE NEDAŠ

JSOU VOJSKA NA NĚŽ NEUDEŘÍŠ

JSOU MĚSTA NA NĚŽ NEÚTOČÍŠ

JSOU MÍSTA O NĚŽ NEBOJUJEŠ –

JSOU ROZKAZY VLÁDCE JEŽ NEPŘIJMEŠ

途有所不由

軍有所不擊

城有所不攻

地有所不爭

君命有所不受